

ПОДВОЈЕНОСТ НАКОН ГУБИТКА

Радосав Стојановић, *Трепет*, Књижевно друштво Косова и Метохије :
Косовска Митровица, Врањске књиге : Врање, 2007

Песник Радосав Стојановић (р. 1950) не посустаје пред Радосавом Стојановићем писцем прозе (десет књига приповедака и три романа) и драмских остварења (три драме), већ се оглашава својом седмом књигом песама *Трепет*, која је у целости посвећена удесу Косова и Метохије на самом крају другог миленијума. Но, иако Стојановић добро зна да реч Косово припада оним привилегованим речима у српском језику које су самодовољне, односно не треба им никакав атрибут нити друга одредница да би појасниле своје значење, нарочито трагичност, он је књигу испевао, не из колективног гласа, већ «изнутра», из појединачних судбина и без значајнијег присуства патетике. Песник је, што је за пријем Стојановићеве књиге битно, истовремено ситуиран и усред Косова и у његову прошлост, али и ван њега у улози прогнаника који је са собом понео «на крвавим табанима» део косовске земље и памћења. Управо се једино оваквим поступком из појединачних времепловних усуда доврхуњује већ позната слика читавог национа, простора и памћења. У одбрану процене овако замишљеног песничког поступка довољно је подсетити се, није ли и садржај саме Гернике, уствари мноштво појединачних усуда, умрежених на Пикасовом платну. Није ли Мунков мук заправо мук појединца, издвојеног од околине и потпуно усамљеног. Ипак, суштина је уметности у моћи препознавања и прихватања понуђених детаља, заправо у њиховом довођењу у стање препознатљивости и прихватљивости. Песнику у прилог иде и читалачка спремност да се трагика појединца спозна са свим пропратним емотивним збитијама, у којима се открива могућност не само нареченог проналажења самог себе у стиховима од стране читалаца, већ и чаролија допевавања и допричавања песама пред нама.

Знао је песник Стојановић, да мора испунити још један битан предуслов, када је у питању овако предвиђена структура књиге из неколико гласова и «од многих руку» и из различитих простора и епоха, који условљавају стварност, иако су сви скупа загледи у удаљену тачку ван стварности. А тај предуслов у књизи, која показује значајну дисперзивност, захтевао је не само тематско-мисаону сливност и стилско-семантичку везивност, него и лирску сублимацију овоземаљских маркера и оностраних ознака света, како је приметила и рецензент књиге Д. Андрејевић.

Иако Стојановићеве песме крећу из „трепета“ доминира необичан контраст (због своје краткотрајности), јер се на балканским просторима одувек стварност вртоглаво преоблацила да се ни њени сведоци нису успевали прилагодити тим муњевитим изменама. У овом примеру толико брзо се претварала у своју супротност, да паралелно са оним што се живи или мисли да се живи, постоји и свет сећања и сновиђења, али који нарушавају тескоба ружно-тренутног и антиципација тамно-будућег:

Кућних се сетих двери
 Одшкринеш их и већ си у – сну
 Око њих сад се коте звери
 Гује се легу и ноћи гусну

Очита је, дакле, континуирана удвојеност и песме и песника, као и доживљаја завичаја. У истом контексту је и емотивна опализација од «жала» и носталгије до неснађености, отуђености и осећања изневерености. Распон од осећања губитка фактивног, односно завичаја, па до фиктивног, односно наде и сна, илуструју следеће Стојановићеве констатације: «видим да ми све из руку чили» у песми *О смрти, Господе* и «остали смо и без сна» у песми *Косовски пејзаж*. Да песник са нама дели свој свет контраста, збуњености и апсурда, као што се и он сам дели, сведочи нам *Песма о души*:

Кад све ишчезне тебе још има
 Пуне прегршти у дулумима

Само тебе још не могу оделити
 Од мојих костију од мога скелета
 И само ти се још нећеш селити
 Свинута уз моје суноврате и мог прелета

Подвојеност душе и тела, завичаја и прелета равна је нестанку, на шта нас опомиње Стојановићева апокалиптична песма *Све ће проћи* («И нас ће модри заборав скрити/ Ако од нас и буде семена/ Узорана њива хоће ли родити»), као и песма *Кукавица* у којој је евидентна песникова наслеђена блискост са том птицом, уз гаврана, највернијим пратиоцем нашег народа.

Песник Стојановић, заиста преузима почетак песме од бројних безимених истосудбинских људи, које је знао или за које је чуо или је пак прочитао о њима у новинском тексту, али заједничкост оба гласа у песми, се прелива у завидан речни ток, богат значењима, болом, осећајем губитка зарад изнуђених одлазака из завичаја, али и страхом да и завичај не оде из прогнанника и њихових потомака.

Унутар корица *Тренета* оживели су бројни топоними, као и личности, не само савременици, него и средњовековни митови и историјски актери, пре свега због значења који у себи носе. Зато је и циклус *Квартет за Радослава Златановића* (песника) оправдано смештен због Златановићеве искрене, и у поезији химничне припадности завичају и земљи, као темељним и исконским вредностима, које важе и за песника Стојановића.

Поред, када је реч о продуженој лично-колективној судбини на простору Косова и Метохије, очекиваних наслова као што су *Чистишите*, *Кад умине чаролија*, *Корени*, уз помињани «квартет», уочавају се још два, на први поглед, неочекивана наслова циклуса, а то су *То* и *Иби поново јаше*. Неодређено и недетерминисано «то», као и његови синоними «чудо» и «зла коб» нису осликани терминима из свакодневног жаргона и народне поезије због непознавања непријатеља и узрока трагике која на балканским просторима у маховима буја, већ, управо због дужине трајања односно вечности присуства гладних и злих очију које

нас прогањају и наносе нам зло. Символична појава краља Ибија, још у поменутом циклусу *То*, има оправдање у спознаји апсурда у виртуелном свету поремећеног система вредности, од којег смо и ми данас тешко оболели. У нашој збиљи и блиској прошлости, бројни су кандидати за лик Ибија чије неодмерено и инфантилно понашање се озбиљно рефлектује на песников и наш живот. И у овом циклусу преовладава контраст, најчешће су у сукобу «народ и појединци», али и сам народ о чему сведоче наслови песама: *Народ не прашта*, с једне, и *Све ће то народ позлатити*, с друге стране. Чак и у песми као што је *Наук краља Ибија* постоје супростављени стихови. На пример, један стих гласи: «Још није спласнула твоја кудељица» (мисли се на народ), а други: «Народе, немој више црну вуну прести». Али, у истој песми, у амбијенту апсурда и нелогичног преврата, у пародичној интонацији, можемо препознати и савет, колико год он изгледао неставаран и нереалан, сатиричан и циничан:

Народе, учи од краља Ибија
 Како се прави лепо време
 Како се граде финансијске кочије
 И убирају порези на заборав
 Бар толико можеш учинити за себе

На крају, и сам наслов књиге је у функцији подвојености, јер се може односити и на «подрхтавање» као редукцију и малаксалост животне енергије, али и на «велики страх, стрепњу» заживелу у народном изразу - «страх и трепет», чију је моћ и значај, као и примерену симболику, и сам Вук Карацић забележио: «Трепет и страва, паклена, љута, покриће место крвавог боја».

Александар Б. ЛАКОВИЋ